

դարուն ոգւոյն թափանցենք, որպէս զի կարող ըլլանք անոր առատ բարեացը մասնակից ըլլալու։ Ահա ամեն ազգ կը խորտի, ամենուն բերանը յառաջագիւ մութիւն կը հնչէ 'ի բարին, յիմաստն, յարուեստս և 'ի գիտութիւն. ամենը միութեան և խաղաղութեան ոգւով դէպ 'ի մէկ կէտ կը վազեն. քաղաքա- կիրթ յառաջագիւ մութեան մէջ մէկ- մէկէ գերազանցել կ'աշխատին. չկայ տգիտութեան խաւար՝ որ չլանան փա- րատել։ Ուսումնական ընկերութիւն- ներ կը հաստատեն, գործաւորաց հա- մար դիշերային վարժոցներ կը կար- գեն, անօգնական մնացած տղայոց նա- խակրթական ուսումնարաններ կը բա- նան, արուեստ ծաղկեցնելու ընկերու- թիւններ կ'որոշուին, աղքատաց խնա- յողութեան դրամը շահեցնող սեղանա- ւորք կը վճռուին, և այլ հազար մէկ բան՝ որ քաղաքակրթութիւնը ծաւալող միջոցներ կը սեպուին անփոյթ՝ չեն ըներ 'ի գործ դնելու։

Աշխարհքիս արդի վիճակը այսպէս յառաջագէմ ըլլալով, յիմար կը համա- րի այն, որ մինչդեռ ամենը պսակ մը ստանալու կ'արտօրան, ինքը իբր կա- մրջի մը գլուխը կեցած անգործաբար այլոց ընթացքը դիտէ։

Շնորհաւոր ապա այս Նոր Տարին, որ մեր սիրտը յառաջագիւ մելու խրա- խոյսովը կը վառէ։ Բարեաւ թեակո- խենք, քաջաբար դիմենք, մինչև արիա- բար պսակին հասնելով՝ յաղթանա- կենք, և անցելոյն պակասութիւնը ա- ռաջիկային բարիքովը լրացնենք։

Շնորհաւոր Նոր Տարի. ամենուն ըլլա՛ շնորհաւոր։ Այս կը մաղթէ Բազմավէպ։

ԱՅՐԻՆ ԵՒ ԻՐ ՈՐԴԻՆ

Գիւղարնակութեանս ատեն՝ շատ անգամ՝ կ'երթայի գեղին հին եկեղե- ցին. անոր մթնշաղ խորշերն, մաշած մահարձաններն, կաղնեայ սեցած ու ցցուած շէնքի վարդերն, ամենն ալ ան- ցեալ դարուց մուսլովը պատկառելի

եղած, կարծես թէ յարմարագոյն անդ մ'ըրած էին զայն՝ ծանր մտածութեանց համար դալու հոն։ Մանաւանդ որ կի- րակի օր մը շատ սրբազան է գեղի մէջ իր հանգըստեամբը. անանկ խորհրդա- կան խաղաղութիւն մը կը տիրէ բնու- թեան երեսաց վրայ՝ որ ամեն անհան- դարտ կիրք ալ պահ մը կը դադրին, և ամենքս ալ կ'իմանանք՝ որ հոգիներ- նուս բնական կրօնքն հեղիկ հեղիկ կը ծաւալի 'ի մեզ։

Ձեմ համարձակիր զիս ջերմեռանդ մէկ մը կարծեցընելու. սակայն այնպի- սի զգացմունքներ կ'իմանամ գիւղա- կան եկեղեցւոյ մը մէջ՝ բնութեան գե- ղեցիկ պարզութեանը մէջ, զոր ուրիշ տեղ չեմ գտար. և եթէ ոչ աւելի կրօ- նասէր՝ գոնէ աւելի աղէկ մարդ մը կ'ըլ- լամ կիրակի օրը, քան թէ շաբթուն ուրիշ օրերը։ Բայց այս եկեղեցւոյս մէջ շարունակ կը զգայի մղուիլ դառնալ դէպ յաշխարհք՝ պատճառաւ պաղութե և պաճուճանաց իմ չորս դիս եղած խեղճ որդերուն։ Մէկ հատիկ արարածն որ կ'երևար թէ կատարելապէս կը զգար ճշմարիտ քրիստոնէի մը խոնարհ և երկրպագու բարեպաշտութիւնը՝ էր աղքատ խռփած պառաւ մը, տարիներու և հիւանդութեանց ծանրութեամբ ճնշուած կորացած. բայց անարդ աղքա- տութենէն աւելի ազնուագոյն բանի մը նշաններ կային վրան, օրինաւոր պար- ծանաց մը մարմնրած հետք կ'երևային իր դէմքը. զգեստներն ալ, թէ և շատ խեղճուկ՝ բայց շատ ալ մաքուր էին։ Մէկ ռամկական պատիւ մ'ալ կը տրուէր իրեն. վասն զի գեղին աղքատաց կար- գին մէջ չէր կենար, հապա միայնիկ կը նստէր խորանին աստիճանաց վրայ։ Կարծես թէ կ'ապրէր յետ անցնելու իր ամեն սիրոյն, բարեկամութեան և ընկերութեան, և թէ իրեն ուրիշ բան չէր մնացած՝ բայց երկնից յոյսն։ Երբ- որ կը տեսնէի զինքը որ կ'ելար և իր ծերացեալ հասակը կը ծռէր աղօթելու ատեն, սովորաբար իր աղօթագիրքը գոցած, զոր իր դողդոջուն ձեռքերն և վատած աչքերն ալ չէին ներեր կարդա-

լու, բայց անշուշտ բերնուց գիտէր աղօթքները. և ես կը հաւատայի՝ որ այն խեղճ պառաւին թոթովանքն աւելի վեր կը բարձրանային յերկինս՝ քան դպրաց ըսած փոխերն, երգեհոնին ձայնն և ժամասացից երգերն:

Կը սիրեմ դեգերել գեղերու եկեղեցեաց քով. այս գեղինն ալ անանկ գեղեցիկ դիրք մ'ունէր որ շատ անգամ զիս իրեն կը քաշէր: Բլրակի մը վրայ կանգնած էր, զոր պզտի առուակ մը չորս դիէն վայելապէս պատելով՝ կը դառնար հանդարտօրէն կակուղ մարգագետաց մէջ յառաջելու: Եկեղեցին շրջապատած էր դեղձի ծառերով, որ չէնքին ժամանակակից կ'երևային. անոնց միջէն թեթեակի կը բարձրանար իր սրածայր կաթուղիկէն, որուն բոլորտիքը սովորաբար կը թռչտէին ագռաւք և զրուզուք՝ Հոն նստած էի մէկ պայծառարև առաւօտ մ'ալ, գիտելով երկու աշխատաւորներ՝ որ գերեզման մը կը փորէին. գերեզմաննոցին ամենէն հեռաւոր և երեսէ ձգած մէկ անկիւնը ընտրած էին. ուր՝ անանուն հողվերաց բազմութենէն կրնար գուշակուիլ՝ որ աղքատք և անտերունչք թողուած թաղուած էին: Ըսին ինծի թէ խեղճ այրի կնկան մը մէկ հատիկ որդւոյն համար է իրենց փորած գերեզմանն: Մինչդեռ կը մտածէի մարդկան աշխարհային վիճակաց զանազանութեան վրայ՝ որ այսպէս ինչուան 'ի փոշի կ'իջնէ, զանգակին գանչիւնն իմացուց՝ որ յուղարկաւորութիւնն կը մօտենար: Աղքատի մեռելաթաղ մ'էր, յորում պերճութեան մասն չկար: Անհարթ նիւթերով շինուած դադաղ մը առանց վարագուրի և ծածկոցի, քանի մը գեղացիներու ուսով վերցուած: Գերեզմաննոցի պահապանն առջեւէն կ'երթար ցուրտ անտարբերութեամբ մը. ոչ կեղծ սգաւոր կար և ոչ ձեւացուցած սգոյ նշաններ. բայց միայն մէկ իրաւցընէ

սգաւոր մը կար՝ որ մեռելին ետեւէն գլորտրկելով կ'երթար. մեռելոյն պառուած մայրն էր. — այն աղքատ պառաւն, զոր կը տեսնէի խորանին աստիճանաց վրայ նստած: Միայն խեղճ բարեկամ մ'ունէր թեւէն բռնող, որ կը ջանար զինքը մխիթարելու: Քանի մ'աղքատ գեղացիք ալ անոնց ետեւէն կ'երթային. քանի մը գեղին տղաքներ ալ ձեռք ձեռքի տուած կը վազվրուէին, երբեմն առանց մտածելու ծիծաղելով, երբեմն ալ կենալով տղայական հետաքրքրութեամբ կը նայէին լացողին վրայ:

Երբոր յուղարկաւորք մօտեցան գերեզմանին՝ գեղջերէցն ուրարը վրան ձը գած՝ եկեղեցւոյն դռնէն ելաւ, մաշտոցը ձեռքը, դպիրն ալ քովէն: Պաշտօնն պարզ ողորմութեան գործք մ'էր. մեռնողն տնանկ էր, մնացողքն՝ անինչ. ըստ կարգի եղան մաղթանքն, բայց քիչ եռանդեամբ և զգացմամբ: Գիրուկ երէցն եկեղեցւոյն դռնէն շատ առաջ չեկաւ, անանկ որ ձայնն հազիւ կը լսուէր գերեզմանին քով. և երբեք հոգեհանգիստ մը, այն վսեմական և սրտառուչ արարողութիւնն՝ ասանկ պաղ կերպով մը կատարուած չէի տեսեր:

Մօտեցայ գերեզմանին: Դադաղը գետին դրին. վրան գրուած էր վախճանելոյն անունն և տարիքն. Գեորգ Սլաւրս, 26 տարուան: Խեղճ մօրը պէտք եղաւ օգնել՝ որ կարենայ ծունկ դնել դադաղին գլխի կողմը. ճռւած ձեռքերն իրարու անցած էին՝ ինչպէս աղօթքին ատեն, բայց մարմնոյն թեթեւ մը երերալէն և շրթանց յղացնցիկ շարժմանէն նշմարեցի՝ որ ինքն իր որդւոյն յետին նշխարաց վրայ կը նայէր, մօր մը աղէկտուր սրտով:

Պաշտօնն լմնցաւ. կարգն եկաւ դադաղը 'ի հող իջեցընելու: Հոս փրթաւ այն աղմկեալ աղաղակն՝ որ այնպէս սաստիկ տակն ու վրայ կ'ընէ ցաւագին և սիրագին սիրտը. — զբաղանաց ցուրտ եղանակով տրուած հրամաններ, բահերու շկահին՝ հողերու և խճերու մէջ զարնուելով, որ մեր սիրելեաց գերեզ-

¹ Այսպէս կը կոչեն 'ի Հայաստան այն սարեկի կամ տարմահաւի տեսակ թռչուն մը, որ աշտարակաց կամ բարձր շէնքերու ծայրերը կը թռչին ու կը թռչափն:

մանին վրայ ամենէն սրտակտուր ձայ-
ներն են, այս շնկոցներն կարծես թէ
դժնդակ երազէ մը արթնցողին մայրը.
սառած աչուրները վերցընելով վայրե-
նի մարմնով մը չորս դի նայեցաւ.
և երբ մարդիկն կուգային չուաններով
դադաղը փոսին մէջ իջեցընելու, ձեռ-
ւըները ծալծըլելով օրհասական ցա-
ւոց տազնապի մտաւ: Սուգի ընկեր ե-
ղող խեղճ կնիկն թեւէն բռնեց, աշխա-
տելով գետնէն վերցընելու. «Չէ, հո-
գիս, չէ. մի, մի այդպէս ինքզինքդ տան-
ջեր»: Անիկայ՝ միայն գլուխը շարժել
կրցաւ, և ձեռք ձեռքի վրայ բերել, իբ-
րե թէ մխիթարութեան յոյս չկար: Եր-
բոր մարմինը կ'իջեցընէին 'ի հող՝ չուան-
ներուն ճոնչիւնն իրեն մահու տազնապ
կը բերէր. իսկ երբ դիպուածական ար-
գելքով մը դադաղին զարկին, բոլոր
մայրական գլխոյ սէրն ու ցաւը թափեց,
իբրե թէ կարելի ըլլար նեղութիւն մը
հասնելու անոր՝ որ արդ աշխարհիս ա-
մեն ցաւերէն հառացեր գացեր էր:

Այլ չկրցայ նայիլ. սիրտս ուռած,
հեծկտանքս կոկորդս կը նեղէր. աչուր-
ներս լցուած էին արցունքով. կարծէի
թէ բարբարոսական գործք մ'է ըրածս,
այսպէս անգործ կենալով նայիլս մայ-
րենի տառապանաց տեսարանին վրայ:
Գերեզմաննոցին ուրիշ մէկ կողմը դար-
ձայ կեցայ, ինչուան որ յուզարկաւորքն
ցրուեցան: — Երբոր տեսայ մայրը՝ որ
կամկար քայլերով և վշտագին կը հե-
ռանար գերեզմանէն, հոն թողլով եր-
կրիս վրայ իր ամենէն սիրականին նըշ-
խաղքը, և դառնալով երթալով 'ի լու-
թիւն և յանօգնական միայնութիւն,
սիրտս սաստիկ ճմլեցաւ. — Ի՞նչ են, կ'ը-
սէի ինքն իրենս, հարուստներուն վիշ-
տերն. իրենք ունին բարեկամներ իրենց
մխիթարիչ. զուարճութիւններ՝ 'ի զբօ-
սանս, աշխարհք մը՝ զիրենք զբաղեցը-
նելու և ցաւերնին փարատելու հա-
մար: — Ի՞նչ են մանկանց ցաւերն. իրենց
զարգացուն միտքն կը գտնեն ճար՝ վէր-
քերնին գոցելու. առածիգ հոգիին
նորէն վեր կ'ելլայ ճնշման տակէն. ի-
րենց դաւար և ընտել ըղձերն քիչ ա-

տենէն նորէն կը պլլուին նոր առարկա-
ներու: Բայց աղքատին ցաւերն՝ որ
դրսէն սփոփանաց ճարակ մ'ալ չունի,
— տարիքը առած անձի մը վիշտերն, ո-
րուն համար կեանքն հազիւ թէ ձմե-
ռուան օր մը կրնայ ըսուիլ, և որ չունի
յոյս ուրախութեան նոր բողբոջ մը տես-
նելու. — պառուած, միայնակ, բքեալ
որբեւարույ մը ցաւերն, որ կու լայ իր
մէկ հատիկ որդւոյն վրայ՝ որ իր կենաց
վերջին սփոփանքն էր, ահա ասոնք են
ցաւեր, որոնց համար կ'իմանանք որ
մխիթարութիւն չի գտուիր:

Կը շարունակուի:

ՕՄՊԼԱՅԻ ԶՈՐԱԴԱՇՏԸ Ի ՏԱԼՄԱՅԻԱ.

Տալմացիայի Օմպլա գետակը կամ
հեղեղը՝ որ հին ժամանակ Օրիոնէ կ'ը-
սուէր, Սօքոլա կամ Ֆալքոնի լեռանց
(արևելեան Ալպեանց մէջ) սեպացեալ
ժայռերէն կ'իջնայ, բայց աղբերակը լե-
ռան միւս կողմը Օսմանեան մասին մէջ
է, և երկու մղոնի չափ տեղ ընթանալէն
ետքը՝ աղբերակէն աւելի լայն բերնով
Աղբիական ծովուն ալեացը հետ կը
խառնուի:

Եթէ ուղենայ մէկը գետին ընթացի-
ցը հետևիլ, պէտք է որ փշոց, կանգա-
ռաց, մրտենեաց ցանկապատներու և
կնիւնով ծածկուած աղօրեաց մէջէն
քալէ՝ զորոնք կը դարձընէ գետը: Քիչ
մը հեռաւորութենէ կ'երևան գետա-
կին ձևացուցած կապուտակ խոտորում-
ները. աջ կողմը եկեղեցի մը կը բար-
ձրանայ, ձախ կողմն ալ նոճեաց անտա-
ռակ մը ճիշտ այն կէտին վրայ՝ ուր
Օմպլայի և Ճիունքէդոյի ձորերը իրարու
հետ կը միանան:

Այս նոճեաց մէջ ծածկուած է Յով-
հաննէս Բիցցարրիի շիրիմը, որ Ռակու-
զացի Բեդրաղքա կոչուած է. վասն զի
ինչպէս Բեդրաղքան զլաւրան, նոյնպէս
Յովհաննէս Բիցցարրոն ալ 1804-ին առա-
ջին անգամ Միլանու մէջ տեսնելով
Ղլարիամ Դարման՝ հետը կը կար-